

v procesoch reformy zdravotnej starostlivosti v Poľsku. V jedenástich kapitolách rieši tri základné dilemy: štát, alebo trh (medicínska etika verzus ekonomický účet, spravodlivosť verzus alokácia zdrojov), pacient, alebo klient (atrofia morálnosti), lekár, alebo biznismen (kríza identity lekára). Aktuálnosť problémov autor dokumentuje výsledkami empirických výskumov. Na základe nich zdôvodňuje, že etické aspekty poskytovania zdravotnej starostlivosti nespočívajú len v mikrosociálnej rovine vzťahov lekár/zdravotník – pacient, ale aj na úrovni makrosociálnej, v morálnej zodpovednosti všetkých, ktorí poskytovanie týchto služieb organizujú.

Mária Nemčeková

doc. PhDr. Mária Nemčeková, CSc.
Univerzita Komenského v Bratislave
Jesseniova lekárska fakulta v Martine
Malá Hora 5
036 32 Martin
SR

POSTMODERNÉ UVAŽOVANIA O ETIKE A ETICKOM

EDITH WYSCHOGROD – GERALD P. MCKENNY (eds.): *The Ethical*. Oxford, Blackwell 2003, 228 s.

Edith Wyschgorodová a Gerald P. McKenny sa pokúšajú vo svojom zborníku spolu s autormi jedenástich príspevkov hľadať odpoveď na otázku *O čom je etika?* Vychádzajú z toho, že vo všeobecnosti pod etikou určite chápeme to, čo by sme mali uskutočniť, akými pravidlami by sme sa mali riadiť v našom správaní, aké ciele chceme dosiahnuť, ktoré cnosti máme kultivovať, a v hlbšej rovine to, ako dokážeme zdôvodniť tieto nároky, resp. požiadavky. Na druhej strane však zároveň upozorňujú, že mnoho filozofov zastáva názor, podľa ktorého tieto otázky nevyčerpávajú celú problematiku etiky. Niektorí môžu tvrdiť, že etika sa menej týka otázok morálky a toho, čo máme urobiť a prečo, než vecí týkajúcich sa spôsobov, významov, v ktorých používame pojmy etika a morálka. Etický diskurz sa podľa nich často zaoberá podmienkami, predfilozofickým terénom, na ktorom stojí pojem alebo skupina pojmov atď. (s. 1). Z toho môže na prvý pohľad vyplývať, že okrem normatívnej etiky chcú poskytnúť priestor aj metaetike, prípadne analytickej etike. V skutočnosti obsah tohto zborníka tvoria dve skupiny príspevkov uvažujúcich o etike a etickom v duchu postmoderny: prvú skupinu tvoria tie, ktoré sa jednoznačne a priamo, no veľmi kriticky, až pochybovačne zaoberajú problematikou etiky a etického (v ich tradičnom ponímaní), v druhej skupine sú štúdie, ktoré podľa môjho názoru majú veľmi málo bezprostredne spoločného s etikou a morálkou, ak za takéto kritérium nepovažujeme len ich názov, prípadne to, že k etike možno zaradiť všetko, čo patrí do filozofie, napríklad ontológiu, epistemológiu, estetiku, ale aj psychoanalýzu. V tejto skupine príspevkov sa etické a etika rozplýva v iných oblastiach predovšetkým teoretického,

ale aj praktického v našom živote. V samotnom zborníku však toto delenie na dve skupiny nie je zrejme na prvý pohľad.

Do prvej skupiny možno teda zaradiť príspevky Stevena G. Crowella, Williama Regha, Roberta Gibbsa, Johna D. Caputa, Jamesa D. Faubiona, Marka Postera a Alphonsa Lingisa, do druhej skupiny napríklad štúdie Jeana Luca Mariona, Edith Wyschgorodovej, Charlesa E. Scotta a Tiny Chanterovej. Prvá skupina sa zaoberá problematikou etiky charakteristickej predovšetkým pre kontinentálnu filozofiu a etiku, t. j. skúma napríklad vzťah Kantovej etiky a fenomenológie (Crowell, s. 15 – 32), diskurzívnu etiku (Regh, s. 83 – 100), Foucaultovo ponímanie etiky (Faubion, s. 148 – 165), postoj filozofie a práva k spravodlivosti (Gibbs, s. 101 – 116), etiku bez princípov v etike (Caputo, s. 169 – 180), postavenie a výzvy na adresu etiky vo veku informačných technológií (Poster, s. 181 – 196) a uvažovanie o imoralistovi (Lingis, s. 197 – 216). Na druhej strane sú do tohto zborníka zaradené aj také príspevky, ktoré, ako som už spomínal, sa etikou takmer nezaoberajú, ale etika sa viac či menej vyskytuje len v názve práce, prípadne len v jej úvode a závere, pretože samotný článok sa zaoberá problematikou len veľmi sprostredkovane súvisiacou s etikou. Mám tu na mysli napríklad štúdiu o návrate k novému čítaniu Descartovho spisu *Meditatio II.*, primárne sa zaoberajúceho ontologickými otázkami (Marion, s. 33 – 53), podobne je to aj v prípade príspevku skúmajúcom fyzickosť, resp. telo (Wyschorodová, s. 54 – 65), rovnakosť a odlišnosť vo fenomenológii (Scott, s. 66 – 79) a v článku zaoberajúcom sa umením, láskou a melanchóliou v Kristevovej prácach (Chanterová, s. 119 – 145).

Výber príspevkov či tém v prvej skupine pôsobí na mňa dojmom určitej nevyváženosti, až náhodnosti, pretože sú tam štúdie o súčasných etických teóriách, potom sú tam články venované teórii etiky a v tomto kontexte veľmi náhodne pôsobí zaradenie jediného príspevku z oblasti aplikovanej etiky (etika v informačných technológiách). Ešte väčšou záhadou je pre mňa výber statí, ktoré som zaradil do druhej skupiny, pretože sa tam vyskytuje problematika ontológie, feministická filozofia, fenomenologická epistemológia a nakoniec psycholoanalytická koncepcia v estetike, v ktorých sa etika a etické takmer úplne stráca a rozplýva.

Za najzaujímavejšie a najpodnetnejšie z celého zborníka považujem tri štúdie zaoberajúce sa teóriou etiky, preto im budem primárne venovať pozornosť. John D. Caputo začína svoj príspevok *Against Principles: A Sketch of an Ethics without Ethics (Proti princípom: Náčrt etiky bez etiky)* nesmierne provokatívne, pretože hneď na úvod tvrdí, že je proti princípom v etike. Podľa neho v etike nemožno dosiahnuť rovnakú mieru správneho ako vo vedách, pretože možnosti etiky sú v snahe dosiahnuť takú presnosť, akú dosahujú vedy, limitované. Čo robí z etiky možný druh vedy, to je uznanie, že sa nemôže rovnať jednotlivým vedným disciplínam. Etika je možná len bez princípov, konštituuje druh etiky bez etiky, bez etických princípov. Poukazuje na to, že v klasickej etickej teórii jednotlivá situácia môže byť redukovaná na prípad obmedzený veľkosťou a proporčnosťou na princíp odvodený z jeho singularity. Zdá sa mu to však perverzné. Princípy sú univerzálne abstrakcie, intelektuálne skratky. Etický život, ktorý žijeme, je však podľa Caputa životom medzi singularita-

mi, jedinečný, bezprecedentný a neopakovateľný so svojimi situáciami každodenného života, kde sú veci vždy rozdielne. V tom vidí dôvod, prečo majú pre neho princípy obmedzenú prestíž, zatiaľ čo zvláštnosť existencie má svoje špeciálne privilégia. Filozofi si vraj často predstavujú, že etický život funguje ako automobilová hračka. Tvrdí, že v etickom živote oveľa radikálnejšie prichádzame na to, že hodnotenia nerobíme podľa vopred daných pravidiel, že tam nie sú mapy alebo cesty či ochranné siete (s. 169 – 170). Napriek tomu, že sa v mnohom identifikujem s Caputovými názormi, v mnohom veľmi podobným názorom holandského etika Thea van Willigenburga, v tomto prípade by som s ním celkom nesúhlasil. Princípy, prípadne minulé skúsenosť považujem za návod na riešenie bežných otázok vrátane morálnych a etických problémov každodenného života.

Jeden z jeho hlavných bodov protestu voči princípom spočíva v tom, že veci budú vždy odlišné, niekedy viac, inokedy menej. Caputo tvrdí, že rozdielnosť, osobitosť, zvláštnosť, výnimočnosť sú znaky etického života. Situácia je teda vždy zvláštna, výnimočná. Uskutočnenie etického života bez princípov, uskutočnenie toho, čo možno nazvať zodpovednosťou bez princípov, nie je v žiadnom prípade rozmarom. Protikladom jeho pozície „unprincipled responsibility“ (neprincípovej zodpovednosti, resp. zodpovednosti bez princípov) je „principled irresponsibility“ (princípová nezodpovednosť, resp. princípy bez zodpovednosti). Zastáva názor, že táto pozícia s dominanciou princípov nám dovoľuje Abdikovať na zodpovednosť, pretože tu môžu princípy dokonca fungovať ako obal pre nezodpovedné konanie. „Plnil som len príkazy,“ to je historicky najznámejší prípad princípov bez zodpovednosti (s. 171 – 172). V nadväznosti na Caputa si myslím, že v reálnom živote sú obidve pozície možné. Zatiaľ čo prvá je akceptovateľná, druhá akceptovateľná nie je a pripadá mi kantovská, t. j. ako v Kantovom príklade pána a jeho sluhu.

Byť neprincipiálny alebo bez princípov nemusí byť podľa Caputa vždy zlá správa, pretože to môže byť spôsob, ako dospieť k jedinečnému riešeniu. Ľahšie a transparentnejšie rozhodnutie vyžaduje aj menšiu mieru zodpovednosti. Situácie rezistentné voči principiálnej interpretácii si zase nárokuje väčšiu zodpovednosť. Podľa neho jedna z najpodstatnejších vecí, ktoré sa môžeme naučiť zo skúsenosti, je to, že máme očakávať neočakávané, byť pripravení na všetko vrátane vecí, na ktoré nemôžeme byť pripravení (s. 173 – 174). Určite v mnohom má pravdu, čo sa týka náhody, neopakovateľnosti atď. Predsa na rozdiel od Caputa si myslím, že musíme mať nejaký základ riešenia týchto situácií, že to nemôže permanentne fungovať *ad hoc*, t. j. riešenie týchto situácií ako úplne jedinečných a neopakovateľných, bez najmenšej analógie s tým, čo sme doteraz zažili, prípadne čo zažili iní ľudia.

Caputo tvrdí, že princípy sú ako Hegelova sova Minerva šíriaca svoju múdrosť až po faktoch, keď sme prekonali to najhoršie. Princípy sú najmúdrejšie vtedy, keď sú veci kompletne predvídateľné, čiže vtedy, keď ich potrebujeme najmenej. Podľa neho fungujú nepriamo úmerne tomu, ako ich potrebujeme či nepotrebujeme (s. 175). Skutočne v mnohom sa dá s autorom súhlasiť, ale nešiel by som až do takej krajnosti, pretože princípy vyjadrené normami zohrávajú svoju úlohu najmä v rovine intuitívneho rozhodovania a konania pasívneho, resp. konformného typu mravného

subjektu vrátane toho, že sú východiskom etickej argumentácie či etického uvažovania v prípade reflexívneho typu mravného subjektu. Nemyslím si teda, že etika bez princípov by mala byť ideálom, o ktorý by sme sa mali usilovať, ale súhlasím s ním v tom, že formálnu poslušnosť princípom nemožno v žiadnom prípade nadradiť hodnotám, významovo určite stojacim nad princípmi. Preto sa mi zdá oveľa prijateľnejšia umiernenějšía pozícia Thea van Willigenburga než pozícia Johna D. Caputa.

Na Caputove názory nadväzuje, aspoň čiastočne, aj článok Alphonsa Lingisa *The Immoralist* (*Imoralista* – významovo to možno preložiť ako niemravný subjekt), poukazujúci na to, že spisy veľkého množstva britských a amerických profesorov zaoberajúcich sa etikou nemajú skutočne žiadny vplyv na kultúru. Príčinu tohto stavu vidí v tom, že etika sa obracia na jednotlivcov dobrovoľne sa podriaďujúcich jej požiadavkám a jej hodnoteniam, ktorí sú značne inteligentní. Na druhej strane však vedomie viny má sotva dosah na apatických, lenivých, bezvýznamných, závistlivých, pôžitkárov, sebeckých, nenásytných, brutálnych či zlomyseľných jednotlivcov. Skutočne výstižná poznámka, pretože tí, ktorí pohrdajú morálkou, prípadne etikou, si podľa všetkého si nerobia ťažkú hlavu z morálnych noriem, princípov, pravidiel vrátane morálnych hodnôt. Podobne to podľa jeho názoru platí aj o tých, ktorí nedokážu uvažovať koherentne, sú sklúčení depresiami alebo schizofréniou, nemajú etické vzdelanie, narodili sa v prostredí, kde nikdy nebudú mať materiálne zdroje, aby mohli rozmýšľať o čomkoľvek inom okrem prežitia; narodili sa ako fyzicky postihnutí a neschopní, prípadne sa v dôsledku nehody či choroby takými stali (s. 207). Určite má v niečom pravdu, pretože týmto jednotlivcom môžu pripadať všetky takéto vyjadrenia o ušľachtilých morálnych alebo mravných cieľoch a ideáloch ako z ríše fantázie. Na druhej strane to však neznamená, že títo ľudia sú v každom prípade odsúdení na neúspech či na morálny suterén.

Na záver Lingis uvádza príklady hrajúceho sa dieťaťa, mužov sediacich pri bare a zabíjajúcich čas, žartujúcich žien, starcov, bezdomovcov sediacich na chodníku atď., u ktorých nevidíme žiadne etické povinnosti a racionálne úsudky. Všetci napĺňajú čas odpočinku a relaxácie, ktoré sú prirodzené, a nezaoberajú sa racionálnym zdôvodňovaním, ktoré je pre nich príliš ťažké (s. 210). Podľa Lingisa to má byť onen typ imoralistu, prípadne niemravného subjektu, na ktorého nemá etika žiadny vplyv a pre ktorého je vlastne zbytočná. Nieкто by dokonca v kontexte Lingisovho názoru mohol navrhnúť doplniť moju typologizáciu mravných subjektov alebo vymedzenie ľudských bytostí nepatriacich medzi mravné subjekty (novorodenci, deti a mentálne postihnutí ľudia) o túto skupinu ľudských bytostí, ktoré sú celkom ľahostajné ku všetkým veciam týkajúcim sa etiky a morálky, ktoré sú v určitom zmysle mimo dobra a zla. Nemyslím, že ich musíme vyčleniť mimo množiny mravných subjektov, pretože takéto stavy sú viac-menej okrajovou záležitosťou v živote každého jednotlivca alebo mravného subjektu. Netvorí jaдро, resp. hlavnú náplň jeho života. Je to len určitá medzihra či prestávka v našom morálnom uvažovaní, rozhodovaní a konaní, ktorá nás nevyhnutne nevyklučuje spomedzi množiny mravných subjektov, t. j. tých, ktorí majú atribúty mravného subjektu, hoci ich nemusia uskutočňovať v každom okamihu svojho života.

Do línie spochybňujúcej tradičnú etiku, resp. tradičné predstavy o etike možno zaradiť aj príspevok Marka Postera *The Good, the Bad and the Virtual: Ethics in the Age of Information (Dobro, zlo a virtuálne: Etika vo veku informácií)*. Podľa autora internet v súčasnosti požaduje premyslenie etiky, inováciu v teórii etiky, prípadne nástup informačného veku povedie k zrušeniu či spochybneniu existujúcich etických princípov. Podľa jeho názoru sa zdá, že etika, ako ju poznáme, je spochybnená tým, že virtuálne komplikuje reálne. Tvrdí, že tento problém neexistoval, pokiaľ médiá boli zasadené do určitého času a priestoru, ale vznik nových technológií a ich kombinácia stále viac zotierajú hranicu medzi reálnymi a virtuálnymi vzťahmi (s. 181 – 183). Myslím, že sa to nedá úplne univerzalizovať, ale určite má autor pravdu, pokiaľ ide o nové médiá, pretože tam sa situácia určite zmenila.

Ďalej Poster poukazuje na to, že vpád informačných technológií do nášho každodenného života vyvolal vážne obavy o etiku. Spam či podvádzanie na internete sa rozšírilo, pretože vznikla vzdialenosť medzi odosielateľom a prijímateľom (s. 185 – 186). Rád by som však polemizoval s týmto názorom autora, pretože aj pri písomnej korešpondencii alebo v rámci telefonického kontaktu existuje vzdialenosť medzi odosielateľom a prijímateľom, takže tento problém vznikol skôr, ako vznikol internet. Existujú dokonca výsledky výskumov dokazujúce, že pri e-mailovej korešpondencii klameme menej než pri telefonickej, pretože zatiaľ čo pri e-mailovej komunikácii zostáva naša informácia zachovaná, aspoň pokiaľ ju nezničíme, resp. nevymažeme (aj potom sú ešte možnosti jej obnovy), pri telefonickej komunikácii je oveľa menšia pravdepodobnosť toho, že partner na druhej strane telefónnej linky si nahráva naše slová, preto je ľahšie ich poprieť či prekrútiť.

Určite možno súhlasiť s autorom v tom, že médiá dokážu spojiť množstvo vecí, ktoré v reálnom živote existuje oddelene. Médiá transformujú kultúrny základ etiky odstraňovaním hraníc existujúcich v čase a priestore okolo lokálnych komunít. Ako príklad na doloženie svojho názoru uvádza udalosť, o ktorej svojho času referovali *The Los Angeles Times*. Chirurg uskutočnil operáciu zmeny pohlavia a odvysielal ju na internete. Etický problém a diskusia sa podľa neho nerozvinula kvôli samotnej operácii, ale kvôli jej vysielaniu na internete. Poster tvrdí, že etika zmeny pohlavia je mnohými ľuďmi spochybňovaná, ale pokiaľ to zostáva za múrmi operačnej sály, nevzbudzuje to morálne emócie. Podľa novin etický problém vznikol kvôli existencii médií, ktoré ho umožnili. Dôležité je to, že konanie, ktoré možno v určitom kontexte považovať za akceptovateľné, vzbudzuje morálne diskusie kvôli tomu, že to médiá približujú, teda vysielajú (s. 187). V tomto bode nesúhlasím celkom s autorom, pretože samotný morálny problém zmeny pohlavia existoval nezávisle od toho, či ho médiá sprostredkovali alebo nie. Význam médií môže spočívať v tom, že problém zviditeľnili, rozvírili o ňom diskusiu; a ďalší problém spočíva v tom, či to patrí na internet, resp. do priameho prenosu elektronických médií. V tom by som možno videl ešte vážnejší problém. Podobne by sme mohli uvažovať aj v súvislosti s reality show Mojsejovci. Existencia ľudí typu Mojsejovcov na jednej strane a ľudí ochotných urobiť zo seba za peniaze čokoľvek je vo všeobecnosti známa, pretože sa veľmi často stretávame s nimi v rozličných životných situáciách. Vážnym a spoločensky diskuto-

vaným morálnym problémom sa to stáva vtedy, ak sa to médiami šíri po celom Slovensku, ak to vzbudzuje dojem, že bohatí si môžu dovoliť vďaka svojmu bohatstvu slobodne šíriť svoj nevкус a hlúposť, môžu ponižovať iných ľudí, samozrejme, tých, ktorí toto ponižovanie sú ochotní akceptovať kvôli ich peniazom. Morálny problém teda existoval už predtým, ale vážnym a diskutovaným sa skutočne stal až „vďaka“ médiám.

Ďalší problém, ktorý v súvislosti s novými informačnými technológiami, a zvlášť internetom, Poster nastoľuje, sa týka neznámej, prípadne zmenenej identity vrátane zmenenej pohlavnej identity osôb v elektronických diskusných fórach. Dokonca nepriamo dospieva k veľmi diskutabilnému záveru, že práve vo virtuálnom priestore, kde môžeme vystupovať anonymne, sme slobodní, a teda aj autentickí (podľa môjho názoru je však otázne, či aj morálni), pretože nie sme determinovaní. Natiska sa však otázka, či je skutočne jednotlivец na internete úplne slobodný. Myslím, že je determinovaný minimálne sám sebou, svojimi morálnymi preferenciami atď. Autorov názor vnímam skôr ako spôsob ospravedlnenia internetu, resp. správania a vyjadrovania istých ľudí. Nemám skúsenosti s diskusnými fórami, ale bohato mi stačí, keď si prečítam reakcie niektorých jedincov v diskusii k článkom publikovaným v internetových vydaniach novín. Niekedy si hovorím, že je veľká škoda, že určití ľudia sa vôbec naučili čítať a písať. Podľa Postera vo virtuálnom svete sme bez fyzického tela, a teda morálny imperatív by mohol znieť takto: Konaj tak, aby si pokračoval v udržiavaní svojej identity, ktorú si si vytvoril pre iných (s. 187 – 190). S tým zásadne nesúhlasím, pretože človek na internete predsa nemení svoju podstatu, nemení sa na virtuálnu bytosť, môže zmeniť len svoje správanie v dôsledku anonymity umožnenej práve internetom, ale v skutočnosti stále zostáva človekom z mäsa a kostí so svojou rodovou identitou, fyzickou podobou atď.

Do celkového charakteru „ospevovania“ internetu zapadá aj iné autorovo tvrdenie, podľa ktorého otvorený prístup k informáciám na internete je morálne dobro a politická nevyhnutnosť (s. 190 – 191). Pri čítaní textu jeho príspevku som pôvodne na okraj stránky napísal ABSURDNÉ! Teraz, s odstupom času by som to chcel trochu modifikovať: samotný prístup k informáciám podľa môjho názoru nemôže byť morálnym dobrom, nanajvýš nejakým prostriedkom, ktorý by za určitých okolností mohol k nemu viesť. Pretože považovať samotný prístup k informáciám za morálne dobro by mohlo znamenať, že takýmto dobrom potom je aj to, že terorista nájde na internete informácie, ako zostrojiť bombu, ktorá zabije desiatky či stovky ľudí, že v roku 2001 nemecký kanibal z Rotenburgu našiel na internete svoju obeť, muža, ktorý vraj chcel, aby ho zabil a zjedol, že iní ľudia z rozličných kútov sveta sa prostredníctvom internetu dohodnú spáchať kolektívnu samovraždu, atď. Z etického, prípadne morálneho hľadiska je absurdné považovať takéto konanie za morálne dobro. Na druhej strane je politicky nevyhnutné a demokratické, aby bol slobodný prístup k informáciám na internete, ktoré by však nemali byť v rámci slobody prejavu namierené proti základným morálnym hodnotám a proti samotným základom ľudského spoločenstva. Aj v nadväznosti na tento problém mi napadla otázka, či je autor viac idealista, alebo utopista? Asi skôr to druhé, ale predovšetkým asi fanatik

v oblasti informačných technológií, veriaci v ich neobmedzenú silu a možnosti.

Čo dodať na záver? Výsledný dojem z celej knihy je značne rozpačitý, pretože šírka problematiky, ktorú zostavovatelia naznačili výberom príspevkov, ukazuje len to, do akých možných oblasti teoretického alebo praktického zasahuje a môže zasahovať etika. Vo viacerých prípadoch sa etické celkom stratilo, ba až rozplynulo v tom inom, a tak aj predstava o etickom zostala potom dosť hmlistá, neurčitá. Aj tam, kde etické zostalo primárne v centre pozornosti autorov, je skôr spochybňované (v tradičnom ponímaní) bez toho, aby autori ponúkali nejakú jasnejšiu odpoveď na to, ako ďalej s etickým a etikou vôbec. Zdá sa mi však, že postmoderné uvažovanie o etickom a etike si takéto ciele ani nekladie. Skôr sa zameriava na kritiku, spochybňovanie, či rovno búranie tradičných predstáv o etike a etickom. Aj to má však svoj nepopierateľný význam v sporoch s tradicionalistami a absolutistami v etike, prípadne v určitých etických teóriách. K riešeniam otázok v týchto sporoch by však postmoderné uvažovanie prispelo ešte viac, keby sa vo väčšej miere sústredilo na etické a etiku, pretože v opačnom prípade sa dostáva na pôdu mimo samotnej etiky a jeho sila, resp. význam a možnosti, ako prispieť k riešeniu týchto sporov v rámci súčasných etických diskusií, veľmi významne klesajú.

Vasil Gluchman

prof. PhDr. Vasil Gluchman, CSc.
Katedra filozofie FF PU Prešov
17. novembra 1
080 78 Prešov
SR
e-mail: gluchman@unipo.sk

PROJEKT SOPHISTES*

Tohtoročná súťaž Študentskej vedeckej odbornej konferencie (ŠVOK), organizovaná na Katedre filozofie a dejín filozofie FiF UK v Bratislave, mala osobitne vysokú úroveň. Jedna práca ma však ako člena hodnotiacej komisie zaujala natoľko, že som sa rozhodol napriek tomu, že si jej autor želá zostať v anonymite, odporučiť ju do pozornosti širšej odbornej komunity. Nejde tu o klasickú študentskú prácu, ale o projekt vcelku ojedinelý a z hľadiska potrieb akademicko-komunitnej praxe na prahu 21. storočia nanajvýš aktuálny. Náš študent vytvoril počítačový program, ktorý dokáže spracovávať prakticky neobmedzený rozsah databáz originálnych textov a ich prekladov spôsobom, ktorý poskytuje nepredstaviteľnú pomoc tak profesionálnemu prekladateľovi, študentovi pracujúcemu s pôvodným textom, ako aj laikovi, odkázanému len na jazykovú komparáciu existujúcich prekladov.

Projekt označený pre svoju originalitu a dômyselnosť gréckym výrazom *Sophis-*